

Nr 254.

Av herr **Nordenson m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till värnpliktslag.

Kungl. Maj:t har i proposition nr 318 förelagt riksdagen förslag till ny värnpliktslag.

Enligt vår uppfattning har man i förslaget begränsat skyldigheten att principiellt stå till försvarets förfogande för utbildning och tjänstgöring till en alltför liten krets medborgare. Orsaken härtill synes vara, att man i huvudsak byggt på nuvarande system, där endast svenska män i viss ålder, vilka äro dugliga till krigstjänst, skola fullgöra värnplikt.

I det totala krigets natur ligger emellertid, att försvarsarbetet måste komma att omspänna allt vidare delar av det civila samhällslivet. Sålunda anmäler sig inom försvarsorganisationen behov av arbetskraft, vars verksamhet ej skiljer sig från vanligt civilt arbete på olika områden. Försvarsorganisationens personalbehov blir därför i allt högre grad en motsvarighet till det civila samhällets med motsvarande differentiering av kraven på arbetskraftens fysik och kvalifikationer.

På grund av vårt lands relativt ringa folkmängd måste vi taga i anspråk så stor del av de till krigstjänst dugliga männen som möjligt för rent militära uppgifter. För övriga poster inom försvarsorganisationen bör arbetskraften utväljas enligt "det minsta medlets lag" på samma sätt som i civil verksamhet. Detta innebär, att man principiellt bör ha tillgång till all samhällets arbetskraft och fördela den mellan de civila och militära sektorernas behov på så sätt, att största möjliga effektivitet uppnås på alla områden. Om försvarets behov endast kan täckas från de "värnpliktiga", minskas organisationens möjligheter att rekrytera personal på mest ändamålsenliga sätt.

Vi vilja erinra om, att man vid krigsutbrottet 1939 måste använda inkallade linjetjänstare och ersättningsreservister — vilka senare omedelbart borde ha stridsutbildats — för arbetsuppgifter, vilka lika väl kunna skötas av manlig eller kvinnlig civil arbetskraft. Orsaken till detta missförhållande var givetvis, att anslag saknades för att anställa civila. Dessutom belastades de militära utgifterna formellt sett mindre genom att en värnpliktig användes än genom att en civil anställdes. Vid en genomsnittskalkyl över hur mycket en värnpliktig å ena och en anställd civil arbetskraft å andra sidan kostar i sammanlagda utgifter, torde jämförelsen i många fall utfalla till den civila arbetskraftens förmån, i all synnerhet om man tar hänsyn till arbetseffektiviteten. Rättvisligen skall dock medgivas, att på detta område viss rationalisering kommit till stånd. Sålunda må framhållas, att man numera inom försvarsorganisa-

tionen använder icke krigstjänstdugliga män samt kvinnor för exempelvis följande arbetsuppgifter:

luftbevakning,
 expeditions- och telefontjänst i luftbevakningscentraler,
 adresseringsarbete inom rullföringsverksamheten,
 expeditionsarbete (inräknat maskinskrivning),
 radiotelegrafi,
 fortifikations- och byggnadsarbeten.

Utöver dessa arbetsuppgifter torde dock finnas ett stort antal andra, där icke krigstjänstduglig manlig arbetskraft eller kvinnlig sådan skulle kunna användas exempelvis för

betjäning av teletypeanläggningar och vissa telefonväxlar,
 enklare expeditionstjänst, bokföring,
 sjukvårdstjänst, inklusive läkare och tandläkare,
 kompaniadjutanttjänst vid depå m. m.,
 socialvårds- och förströelseverksamhet.

Den nu gällande värnpliktslagens konstlade uppdelning mellan värnpliktiga och frikallade har lett till föga lyckliga konsekvenser. Det har inträffat ett otal gånger och inträffar alltjämt, att personer, vilka frikallats på grund av ett lyte eller mindre kraftig fysik, sluppit att inom den militära organisationen fullgöra ett arbete, vilket de utan svårighet dagligen utföra i sin civila verksamhet. Det har funnits läkare, tandläkare och ingenjörer som frikallats från all värnpliktstjänstgöring, trots att deras kunskaper utan svårighet skulle kunna nyttiggöras inom försvaret. Frikallade jurister ha ej kunnat tagas i anspråk för juridiskt arbete under det att inkallade värnpliktiga jurister, utbildade i linjetjänst, fått tjänstgöra inom sitt yrke i den militära förvaltningen. Ersättningsreservister ha fått sköta expeditionstjänst i stället för att utbildas t. ex. till luftvärnsartillerister. På samma gång ha kvinnor fått lära sig sköta typiskt manliga uppgifter, exempelvis såsom motorfordonsförare.

Enligt vår uppfattning bör det principiellt fastslås, att alla medborgare i samhället — män som kvinnor — äro skyldiga att utbilda sig och delta i försvarsarbetet. De krigstjänstdugliga skola vara *värnpliktiga*, de icke krigstjänstdugliga skola vara *försvarspliktiga*.

De försvarspliktiga skulle insättas *bakom* linjen i sådana uppdrag, där deras svagare fysik ej är hindrande för detta arbetes utförande.

Det vore möjligt att utbilda dessa försvarspliktiga, vilket begrepp alltså omfattar både män och kvinnor, delvis på rent civil väg för att slippa belasta den militära organisationen. Expeditionspersonal kunde utbildas i maskinskrivning och militära förvaltningsföreskrifter samt eventuellt stenografi och bokföring. Andra försvarspliktiga skulle kunna utbildas för att insättas i det mera permanent förlagda signalväsendet för betjäning av teletypean-

läggningar och telefontjänst m. m. Försvarspiktiga av högre civil kompetens kunna tjänstgöra som kompaniadjutanter vid depåerna. Därigenom skulle man t. ex. kunna frigöra de underofficerare som alltjämt äro i stånd och ha större förutsättningar att leda t. ex. en viss del av rekrytutbildningen än värnplikligt underbefäl. Andra försvarspiktiga med lämplig utbildning kunde leda undervisningen i de elementära ämnena vid manskapsskolorna, så att officerare frigöras från sådan tjänst, för att i stället kunna ägna sig åt militärt utbildningsarbete.

Första steget för att utnyttja de försvarspiktiga vore alltså, att alla män mellan 20 och 47 år, som frikallats från "krigstjänst", principiellt gjordes *försvarspiktiga*, varigenom de under en efter förhållandena avpassad tjänstgöringstid skulle kunna insättas på sådana platser där de äro lämpliga inom försvarsarbetet.

Ytterligare skulle t. ex. kvinnorna vid tjugu års ålder åläggas utbildning för lämpliga uppgifter samt småningom användas däri. De utbildningsmöjligheter som redan finnas inom yrkes- och handelsskolorna behövde endast kompletteras med viss praktisk utbildning för den speciellt militära sysselsättningen. Telegrafistutbildningen har redan kunnat ordnas genom korrespondensundervisning. Telefonistutbildningen bör möjligen kunna ordnas i samarbete med telegrafverket och de lokala telefonstationerna.

Sannolikt är det nu på grund av tekniska svårigheter till en början blott möjligt att taga en del av kvinnorna i anspråk för arbete i försvarets tjänst. För kvinnorna måste vidare givetvis speciella frikallelsegrunder gälla.

Under hänvisning till ovanstående hemställes,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 318 måtte med beaktande av våra här anförda synpunkter i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte att med hänsyn till det totala krigets krav skapa väsentligt ökade möjligheter för medborgarnas deltagande i försvarsarbetet.

Stockholm den 12 november 1941.

Harald Nordenson.

Karl Wistrand.

Nils Holmström.

O. A. Nordborg.

Emil Andersson

Thore Wennqvist.

i Jäger.

I motionens syfte instämmer

Nils Herlitz.